

NİNNİLERDE AİLE SEVGİSİ

Family Love in Lullabies

Mehmet Özdemir

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mehmetoz@sakarya.edu.tr

Hilal Sarı

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, hilal.sari@ogr.sakarya.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 20 Mart 2020

Kabul: 10 Temmuz 2020

Anahtar Kelimeler:

Ninni, Aile, Kültür, Çelebioğlu.

© 2020 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

İnsanoğlunun doğumla beraber edebiyatla ilk tanışması ninni ile başlar. Aile, akraba, vatan ve millet sevgisi gibi duyuşsal ve bilişsel nitelikteki duygu, düşünce ve hayaller anonim Türk halk şiirinin temel yapı taşlarından biri olan bu tür ile çocuklara aktarılarak annelerin iç sesini yansıtan bir ayna görevi görmüştür.

Amil Çelebioğlu'nun Türk Ninniler Hazinesi adlı kitabında yer alan Sevgi ve Alaka İfade Eden Ninniler bölümünde yer alan 645 ninni; aile, anne, baba, çocuk ve akraba gibi aile üyeleri sevgi teması açısından incelenerek Türk şiirindeki yeri ve aile sevgisinin çocuklara aktarılmasında önemi tespit edilmeye çalışılmıştır. Doküman analiz tekniği kullanılarak yapılan bu araştırmada içerik analizi ile kaynak taraması yapılan eserde aile sevgisi temasının işlendiği ninnilerden örnekler alıntılanarak açıklamalarda bulunulmuş ve bu örneklerden hareketle ninniler aile sevgisi açısından irdelenmiştir. Araştırmanın sonucunda eserde ele alınan ninnilerin anne, çocuk ve akraba örneklemi açısından aile sevgisini yansıttığı ve bu açıdan yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonunda ise yapılan çalışmasının sonucuna yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 20 March 2020

Accepted: 10 July 2020

Keywords:

Lullaby, Family, Culture, Celebioğlu

© 2020 PESA All rights reserved

ABSTRACT

The first meeting of human beings with literature with birth starts with lullabies. With this kind of emotional and cognitive emotions, thoughts and dreams such as family, relatives, homeland and nation love, they were transferred to the children as a mirror that reflects the internal voice of the mothers.

645 Lullabies in the Book of Turkish Lullabies in Amil Çelebioğlu's Lullabies Expressing Love and Relevance; Family members such as family, mother, father, child and relatives were examined in terms of love theme and it was tried to determine the place in Turkish poetry and the importance of transferring family love to children. In this research, which was carried out using the document analysis technique, in the work where content analysis and resource scanning were made, examples of the lullabies in which the theme of family love was processed were quoted and explanations were made and the lullabies were examined in terms of family love from these examples. As a result of the research, it was concluded that the lullabies discussed in the work reflect the love of the family in terms of mother, child and relative samples and are sufficient in this respect. At the end of the research, suggestions were made for the results of the study.

GİRİŞ

Kültür, ortak bir coğrafyada yaşayan insanların karşılıklı oluşturdukları kurallar, gelenek, görenekler ve yaşayış tarzını içselleştirmelerdir. Kültürün kapsamı ve tanımları çok geniştir. Yaklaşık olarak bilinen üç yüzün üstünde kültür tanımı olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan en kabul gören tanım ise Karl Marx'ın tanımıdır. Karl Marx kültürün sadece insan ilişkileri ile değil somut olan maddelerle; eşya, yiyecek, içecek gibi ve soyut olan; düşünceler, sözler, duygular gibi birçok unsuru barındırdığını belirtmektedir. Kültürü diğer insan davranışlarından ayıran en belirgin özellik ise şüphesiz bilinçli birtakım kuralları barındırmasıdır (Smith, 2005; 20). Cemil Meriç'e (1986: 9) göre ise kültür, kaypak bir kavramdır. Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuzdur. Tasvir edemezsiniz çünkü bir yerde durmaz. Mânâsını kelimelerle belirtmeye kalktınız mı, elinizde havayı tutmuş gibi olursunuz. Bakarsınız ki her yerde hava var ama avuçlarınız bomboştur.

Somut olarak ele alındığında bir koltuk, bir ev, bir kalem dahi kültür unsuru olabilmektedir. Çünkü birey ve toplum nesnelere tasarlarırken, yaratırken toplumu göz önünde bulundurarak bunları oluşturur. Çünkü kültürde yer almayan bir şey toplum tarafından kabul görmez veyahut kabul görmesi çok zaman alıcı olur. Soyut açıdan bakıldığında ise toplumdaki bireylerin düşünceleri, inançları, bazı karakteristik özellikleri, sanatları kültür kavramı çerçevesinde gelişme göstermektedir. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür: hiçbir birey dışlanmışlığı, terk edilmişliği benimsemez, aynı şekilde toplum da bireysiz bir anlam ifade etmez. Şayet bu mümkün olsaydı hayvanlara da bir kültür atfedilirdi, çünkü bağımsız olarak sadece içgüdüsel yaşayabilmektedirler. Ama bu insanlar için geçerli olamamaktadır. İnsanlar karşılıklı etkileşimde bulunmakta değer yargıları oluşturmakta, sevgi ve saygı ihtiyacı duymaktadırlar. Bu sebeple birey aileyi, aile klanı, klanlar ise toplulukları meydana getirerek ortak kültürü oluşturmaktadırlar. Bu toplulukların bir arada kalabilmeleri için kültürlerini oluşturmaya ve korumaya ihtiyaçları vardır.

Kültür kimi zaman kendiliğinden insan eylemleri sonucu oluşurken kimi zaman ise toplumdaki bireyler tarafından bilinçli olarak oluşturulmaktadır. Kendiliğinden oluşan kültür öğelerine değinilecek olunursa; yeme, içme, renk tercihleri, eğlence anlayışı, karakter yapısı (inatçılık, hoşgörülük olmak, misafirperverlik gibi), meslekler vs. sayılabilir. Bunlar kimsenin oturup üstünde düşünmesini gerektirmeden bir arada yaşamının etkisi ve etkileşimle kendiliğinden oluşurlar. Bilinçli olarak oluşturulan ise toplumdaki duyarlı kimselerin, aydınların, büyüklerin, temsilcilerin toplumu bir arada tutmak, kültürün yozlaşmasını engellemek, toplumda milli bir ruh, birlik ve beraberlik duygusu sayılabilir (Özpolat, 2009).

Bilinçli ve bilinçsiz olarak her iki açıdan da bakıldığında toplumu bir arada tutmanın temel öncülü aile kurumunu korumaktır. Aile toplumdaki en küçük yapı olmasına karşın bireyler ilk eğitimlerini, ilk etkileşimlerini aile içinde deneyimleyerek kültürü içselleştirir. Aile sevgisi, anne-baba sevgisi ve şefkati görmeyen kişiler topluma adapte olmakta zorlanmakta, kültüre karşı direnç göstermektedirler. Bu da toplumdaki dışlanmalarına sebep olur. O halde denilebilir ki toplum ve kültür için en temel vazgeçilmez ailedir. Aile olmadan toplum kurumu varlığını sürdüremez, birliği devam ettiremez, birey kendini ve toplumunu tanıyamaz. Aile bünyesinde bulunan anne, baba ve çocuklarsa karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyü dayanarak bir arada kalmaktadırlar. Burada asıl sorumluluk anneye aittir. Çünkü çocukların dünyaya gelişi ile ilk etkileşimde buldukları kişi anneleridir. Çocuklar yani toplumun kültür adayları anne düsturu ile yetişip şekillenerek toplumda yer edinirler. Bu şekillenme bebeklikten başlayıp yetişkinliğe kadar bazen ötesine kadar da devam eder (söz gelimi anaerik topluluklarda anneler akıl başvuru toplumu büyükleri olarak görülerek her zaman sözüne değer verilen kişilerdir). Annenin öğretileri, ilgisi ve sevgisi çocukların geleceğe hazırlanmasında temel işlev görmektedir. Bilhassa sevgi bağı çocuklar için çok önem arz etmektedir. Sevgisiz büyüyen bireylerde topluma, kültüre, insanlara kadar bir benimseme veya değer olmaz. Genel olarak bir başkaldırı ve karamsarlık vakıftır (Akın ve Kavan, 2019).

Annenin çocuklara bu sevgi duygusunu aşılmasının birçok yolu vardır. Bu yollardan biri ise Türk halk şiirleridir. Türk halk şiirinin aile sevgisini aktarmadaki rolü ve etkisi çoktur. Zira Türk halk şiirleri doğrudan halkın kalbine, duygularına, düşüncelerine seslenerek bireylerde ve toplumda gönüldaşlık, vatandaşlık, birliktelik ve sevgi ruhu uyandırarak toplumda ortak bir ideal oluşturmaktadır. Bu şiirlere bakıldığında kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; anonim Türk halk şiirleri ve yaratıcısı belli Türk halk şiirleridir. Bunlar da kendi içlerinde çeşitli gruplara ayrılmaktadırlar. Anonim Türk halk şiirleri; türkü, mani, tekerleme ve bilmecelerdir. Yaratıcısı belli Türk halk şiirleri ise; aşık tarzı ve tasavvufi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anonim Türk halk şiirlerinden olan türkü de kendi içinde ağıt ve ninni olarak iki gruba ayrılmaktadır.

Bireylerin dünyaya gelmesi ile ilk tanıştıkları halk şiiri türü ninnilerdir. Bu açıdan ninninin önemi küçümsenmeyecek kadar çoktur. Anne; duygularını, düşüncelerini, hayallerini, sevgisini bebeğine irticalen söyleyerek bunları aktarır. Anne genellikle çocuğunu uyutacağı zaman içinden geçenleri çocuğuna belli bir ezgi veya kalıba bağlı kalmadan özgün bir şekilde söyler. Bunun için herhangi bir kural bağlı kalmaz. Fakat ses ritimlerinden, nakaratlardan ve uyumdan faydalanarak o andaki ruh durumunu çocuğuna aktarır (Kavan ve Akın, 2019).

Ninni türü ile ilgili birçok tanım vardır. Bunlardan birisi Amil Çelebioğlu'nun: En az iki-üç aylıkken üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak için yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki halet-i rûhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkü (Çelebioğlu, 1995; 9) tanımıdır. Alptekin'e (1990) göre: ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucağında, dizinde veya beşikte söylenen ezgi biçimidir. Mustafa Ruhi Şirin'e (1990) göre ise: annenin bebeğine mırıldanmaya başladığı ilk nağmeli sözdür. Bu tanımlardan yola çıkarak ninni, "çocuğun ağlamasını yatıştırıp onu uyutmak için bakım sorumluluğunu üstlenen kişi tarafından söylenen, içeriğinde yaşanmışlık deneyimleri bulunduran, ezgili, ritmik müzikal yapılar olarak adlandırılabilir.

Genel çerçevede bakıldığında ise sesin musikisine dayalı ana dilinin temel dayanağı ile kendine has ezgili yapısı vasıtasıyla Türkçenin zengin olanaklarını çocuklarla buluşturma görevi üstlenen bir türdür. İnsanların kültürel geçmişi ninnilerde yer aldığı sözlerle çocukların bilinçaltına işleyerek gelecekte vuku bulmayı beklemektedir. Dil sevgisi ve bilincini uyandırmada, tarihi ve kültürel birimlere hayat vermede hayata ilişkin bilgi ve becerilerin sunmada ninnilerin işlevleri çok fazladır (Karagöz ve İşcan, 2016). Ninniler sözleri ile şiirsel, ezgili söylenişi ile müzikal özelliklere, barındırdığı kültür öğeleri ile de bilişsel özelliklere sahiptir.

Ninnileri yalnızca çocukları uyutmak amacıyla kullanılan bir araç olarak görüp tek işlevinin bu olduğunu düşünmek hatalı olup ninnilerin bir eğitim aracı olduğu anlaşılmaktadır (Güneş, 2010). Ninniler eğitim vasıtasıyla çocuğun toplumdaki kültürel normları bilinçaltı tekniğiyle içselleştirmesini, çocukların zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan gelişimini sağlaması itibarıyla oldukça önemli olmakla beraber Türk insanın eğitime verdiği önemin daha bebeklikten başladığının somut kanıtıdır (Demir ve Oflaz, 2010). Bu da beşikten mezara kavramının Türk toplumunda ne denli etkili ve gerçekçi olduğunu ispatlar niteliktedir. Çocuklar için annenin ağzından dökülen nağmeler sevgi duygusunu edinmek için karşı konulamazdır. Okul öncesi eğitim uzmanları ve pedagogların günümüzde 0-6 yaş grubundaki çocukların yaşlarındaki çocuklar için dikkat ve özenle Batı medeniyetinden alarak Türk eğitim sistemine entegre ettiği "Okul Öncesi Eğitiminin Temel Kuralları"nın ninnilerde yer aldığı ve daha fazlasının da bu türde yer aldığı üstünde durulan önemli noktalardan biridir (Demir, 2008).

Coşkun (2013)'un "Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım" başlıklı araştırmasının neticesinde ninnilerin aile sevgisinin, toplum bilincinin ve kültürel değerlerimizin çocuklara aktarılmasında mutlaka kullanılması gerektiği bu bağlamda çocuk ile anne, çocuk ile toplum, çocuk ile kültür ilişkisinin

oluşturulmasında araştırmacılara yardımcı olacağı üzerinde durulmuştur. İcrası söz konusu olduğunda ninniler anne/kadın kavramlarını çağrıştırmaktadır. Her ne kadar bazı yörelerde bu işlev erkekler tarafından gerçekleştirilse de genel olarak kadınlara atfedilmiş bir türdür. Annenin dilek ve şikayetlerini, sevgi, nefret, şikayet, şefkat ve acılarını paylaştığı birçok norm ninniler birçok kültür unsurunu da bünyesinde barındırmaktadır (Çelebioğlu, 1995: 20-27). Bu sebeple ninnilerin öncelikli aktarıcısı olan kadınların bakış açısıyla, kadınların gözünden aile sevgisini, toplumsal değerleri ve kültürü incelemek yerinde olacaktır (Töret, 2018).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı ninnilerin aile sevgisi üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Amil Çelebioğlu'nun Türk Ninniler Hazinesi kitabında yer alan ninniler anne, baba, çocuk teması bağlamından hareketle incelenip aile sevgisinin hangi sıklıkla kullanıldığını ortaya koymaktır.

Araştırma ile ninnilerin Türk kültürüne etkisi, çocuk eğitimindeki yeri ve önemi, Türk halk şiirlerinin aile yapısına etkileri bilimsel veriler ışığında vurgulanması ve gerekliliklerinin anlaşılması adına önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Verilerin elde edilmesinde betimsel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda Kitabevi Yayınları tarafından 1995'te yayımlanan Amil Çelebioğlu'nun Türk Ninniler Hazinesi kitabında sayfa 177-240 aralığındaki 645 ninniden oluşan "Sevgi ve Alaka İfade Eden Ninniler" bölümü aile sevgi teması açısından incelenmiştir. Doküman analizi tekniği, belirli bir konu ve ölçütler doğrultusunda bir kaynağa ulaşma, kaynağı derinlemesine inceleme, belirli özellikler çerçevesinde sınıflandırma ve bazı sonuçlara ulaşmayı da içerir (Karasar, 2013).

Doküman analizi yöntemiyle yapılan bu araştırmada kaynak taraması ile aile sevgisinin geçtiği ninniler baz alınarak sayfalar tek tek incelenmiş ve sevgi değerlerinin geçtiği ninniler tasnif edilmiştir. İlgili kısımların geçtiği ninnilerden alıntılar yapılarak bulgularda sunulmuştur.

BULGULAR

İncelenen eserde yer alan ninniler dil ve üslup açısından incelendiğinde son derece sade ve açıktır. Fakat eserin çeşitli yörelerden derleme ninnilerden oluşmasından dolayı yörelere özgü yerel ağız özellikleri ile yöresel kelimeler ninnilerin özgünlüğünü korumak adına ilk haliyle eserde yer almaktadır. Bu da okuma ve anlamayı zorlaştırmamış bilakis dilin zenginliğini ve kelime türetme gücünü gösterir niteliktedir. Ninnilerin öncelikli gayesi olan dinleyici konumundaki çocuklar göz önünde bulundurulduğunda dil ediniminde bu sayede hem ana dilinin öğrenmekte hem de Türkçenin dil zenginliği ile yetişmiş olmaktadır.

Eserde Türkiye'nin çeşitli yörelerinde derlenerek bir araya getirilmiş ninnilerden oluşmaktadır. Ninniler vasıflarına göre çeşitli bölümlere ayrılarak sunulmuş her bölümde yer alan ninni bölge ismiyle değil ait olduğu yörenin ismi altında belirtilerek sunulmuştur. Genel perspektiften bakıldığında Erzurum, Konya, Ordu, Giresun gibi yöreler diğer yörelere nazaran ön plana çıkmaktadır. Yapılan bu çalışmada ise üzerinde inceleme yapılan bölüm aile sevgisi teması açısından incelenerek ninniler hitap ettikleri kişiler açısından da ele alınmış; anne, baba, oğul, kız, dede, nine, aile, akraba ve doğrudan bir kişiye veya gruba hitap edilmeyen genel nitelikte olarak dokuz grup açısından değerlendirilmiştir. Bu gruplarla ilgili ninnilerin frekans ve yüzde değerlerini yansıtan tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: İncelenen Bölümde Yer Alan Ninnilerin Kişi Bağlamında Frekans ve Yüzde Tablosu

Kişi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Genel Nitelikte	370	57,3
Oğul	99	15,3
Kız	58	8,9
Anne	38	5,8
Akraba	31	4,8
Baba	27	4,1
Aile	14	2,1
Dede	6	0,9
Nine	2	0,3
Toplam	645	100

Kitapta yer alan ilgili bölümdeki ninniler hitap edilen kişilere göre gruplandırıldığında en fazla ninninin doğrudan bir hitap edileni olmayan ninnilerden oluşmaktadır. Burada genel nitelikten kasıt ninninin bir kişiye ya da gruba değil doğrudan aktarıcının duygularını ve düşüncelerini rastgele söylemesinden gelir. Nitekim “1026. Ceviz beşik içinde/Nenni dedim uyuttum/Üstünü şalla örttüm/Uyu canım ninni (s. 179)”, “1178. Uyu demeye geldim/Kaymak yemeye geldim/Kaymak yemek bahane/Seni sevmeye geldim (s. 193)” ve “1377. Yağmur yağar yelli yelli/Çevresinin ucu telli/Kahve dibeğimizde uzun dilli (s. 212)” ninnilerinde anne bebeğine duygularını anlatırken bir hitap kullanmamıştır. Anne bebeğine olan sevgisini dile getirirken kaymak, kahve gibi anafolar kullanarak anlatımı güçlendirmiş ve ninnisine ritmik bir hava yaratmıştır.

Erkek evlat olan oğul ile ilgili ninniler doğrudan en çok hitap edilen kişi olarak ön plana çıkmaktadır. Aslında bu durum pek şaşılacak bir şey değildir. Zira erkek çocuk bilinçli veya bilinçdışı olsun toplumda her zaman bir adım öne çıkmıştır. Genelde babalar erkek evlatları olacağını öğrendiğinde “yaşasın oğlum olacak, erkek evlat babası olacağım” gibi nidalar sergilemektedir. Her ne kadar günümüzde bu durum azalma eğilimi göstermiş olsa da bu anlayış dışı vurulmasa da kimi insanlarda içten içe devam etmektedir. Kaldı ki ninni türü eski dönemlere dayalı olduğundan ve incelenen ninniler de 1995 yılı öncesine ait oldukları için bu durum ağır basmaktadır. Bu durum sadece bir yöreye değil genel olarak toplumun çoğu kesiminde görülmektedir. İster istemez bu da erkek evlatlar için daha fazla ninni türetilmesine sebep olmuştur. “1172. Oğlum oğlum olacak/Pekmeze ekmek ovacak/Ak çamların kozalağı/Hep koynuna dolacak (s. 192)” ve “1370. Tütün tarlasına beşiğini kurdum/Çöğül armuduna ılıngacı astım/Çok dilekten sonra seni buldum/Nenni benim oğlum/Nen nen nen (s. 211)” Ege yöresine özgü bu ninnilerde anne oğlunun olacağını sevinç ve kültürle harmanlayarak dile getirmiştir. Ninnilerde sözü geçen yörenin temel geçim kaynaklarından olan üzüm pekmezi ve tütün ile kültürel bağ kurularak sevgi ifade edilmiştir. Aynı şekilde Erzincan yöresine özgü “1506. Taze tarçının dalı/Oğlum dünyanın malı/Oğluma kurban olsun/Ev başı bir karı (s. 225)” ninnisinde annenin oğlunu yere göğe sığdıramayan sevgisi feda edilecek kadınlarla dile getirilmiştir. Erkek evlatlarla ilgili duygular dile getirilirken çocuk özellikle yiğitlik, cesaret, kurtarıcılık gibi özelliklerle bezenerek ninniler düzülmüş, oğlanın gelecekteki komunu şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Erkek evlattan sonra en çok ninniler bahsedilen kız çocuklara yönelik olarak tespit edilen ninnilerde erkeklere göre daha naif ve kibar ninniler düzülmüş kız evladın anneye yardımcılığı, babasına sadakati, kızın gelecekteki konumu ve kızın güzelliği ön plana çıkartılmıştır. Kız evlatlar sanılanın aksine ikinci plana atılmakta değil de yaradılış gereği narin yapısı gereği daha hassas olduğu için güç gerektiren işlerde değil anneye yardımcı ve babanın biricigi olarak üstünde durulmuştur. Verilen şu beyitte “1082. Ninni dedim eda ile/Üstün örttüm diba ile/Diba yorgan ben yatak/Uyusun kızım safa ile (s. 184)” anne kızına olan sevgisini dile getirmiştir. Bunu dile getirirken de kız evlatların rahat ve narin yapısına vurgu yapmış, toplumdaki kız çocuklara yönelik ağır işler yapmama, hassasiyet gibi unsurlar

belirtmiştir. Aynı şekilde “1129. Aslı kızım nazlı kızım/Peynir pekmez tuzlu kuzum/Kaymak yemez tozlu kızım/eller eder sözlü kızım (s. 188)” ve “1441. Hoppala yavrum hoppala/Ben kızımı veririm bakkala/Bakkal fındık bal getirir/Kızım yer de bitirir (s. 218)” ninnilerinde anne kızının rahat bir hayata geçtiğini, seçiciliğini ve hassasiyeti kültürle sentezleyerek dile getirmiştir. 1441 numaralı Ordu öresine özgü ninnide anne kızına olan sevgisini fındık ve bal öğeleri ile belirtmiştir. Bilindiği üzere Ordu yöresi fındık ve bal üreticiliğinde Türkiye’de ilk sıralarda yer almakta ve yöre halkının temel geçim kaynaklarını oluşturmaktadırlar. Anne de düşüncelerini bebeğine aktarırken bağlı olduğu kültürden yararlanarak kültürünü özel bir ezgi olan ninni ile ifade etmiştir.

“1016. Bahar geçer yaz gelir/Yaz gidince güz gelir/Annelerin ninnisi/Yavrusuna öz gelir (s. 178)” ve “1450. Kara koyun kuzulamış/Göğüscüğü sızlamış/Annesini özümlemiş/Ninni de yavrum ninni (s. 219)” numaralı ninnilerde de görüldüğü üzere anne çocuğuna iyi geldiğini belirterek çocuk için gerekliliğini ve önemini vurgulamıştır. Türk aile yapısının özünde ataerkil bir yapıda olmasına karşın hiçbir zaman anne/ana arka plana itilmemiş her zaman değer verilen konumunu korumuştur. Öyle ki İslamiyet öncesi Türk devletlerinde hakanın sağ kolu olmuş, hakan kurultayda olmadığı zaman kurultaya başkanlık edip gelen elçileri kabul etmiştir. Saka Türklerinin ünlü hükümdarı Tomris Hatun ise Türklerde kadına verilen değer ve kadının toplumdaki konumunun ne derece yüksek olduğunu kanıtlar niteliktedir. Aynı doğrultuda İslamiyet’te de kadına verilen değer “Cennet kadınların ayağının altındadır” sözüyle pekişmekte ve kadının değeri belirtilmektedir. Bir topluma asıl şekil veren annelerdir. Çünkü çocuklar annelerinden edindikleri eğitim ile topluma karışıp birey olurlar. Anne gibi baba da anne tarafından ninnilere konu olmakta ve annenin duygularına yansımaktadır. Babaların otoriterliği ve doğaları gereği ninni söylediği pek görülen bir durum değildir. Bu yüzden anne vasıtası ile ninniye konu edilip kendine yer bulmaktadır. TDK’ye göre on dört tanımı olan baba kelimesinin özünde bebeklerin ba, ba anlamsız seslerini çıkartmaları ile kişi arasında ilişki kurulması sonucu ortaya çıktığı belirtilmektedir. Baba ailenin direği, evin çatısı, koruyucusu ve kollayıcısıdır. Anne de ninnilerinde çocuğuna babasından bahsedip babaya yani eşe olan sevgi, saygı ve beklentilerini dile getirir. “1028. Çekirlikte kuş yuvası/Mama getirir babası/Şimdi uyutacak anası/Uyusun da büyüsün ninni (s.179)” ve “1151. Hu, hu, hu kuşu/Neylemeli bu güzel kuşu/Çalıcık çırpıcık yuvası/Çocuğuma mama getirir/beyler gibi babası/Ninni yavrum ninni (s. 190)” ninnilerinde anne babanın aileyi geçindirme vasfından bahsederek babaya olan saygıyı ve değeri dile getirmiştir. “1288. Kara koyun kuzusu/Alındadır yazısı/Babasının bir tek kuzusu//Yavrum uyusun ninni (s. 203)” ve “1649. Uyuyalım dam yapalım/Çıkalım yola bakalım/Baban geliyor diye/Sırmalı yağlık takalım (s. 239)” ninnilerinde ise babanın çocuğuna ve annenin babaya olan sevgisi ile ailenin babaya olan sevgisinden bahsedilmektedir. Babanın yolu gözlenen eve aş getiren saygıdeğer konumuna göndermede bulunulmuştur. Bu da aile yapısında her ne kadar yuvayı yapan dişi kuş olsa da yuvayı sürdürenin baba olduğu tezini güçlendirir niteliktedir.

Türk aile yapısı günümüzde çekirdek aile olarak vuku bulmaktadır. Çekirdek ailede anne, baba ve çocuklar vardır. Teknolojinin gelişmesi, insan düşünüş, algılayış ve hayat tarzının değişmesi ile beraber geçmiş yıllarda ve günümüzde de toplumun bazı yörelerinde görülen anne, baba, çocuklar, dede ve nineden oluşan geniş aile yapısı da Türk aile yapısını şekillendirmiştir. Dede ve nineler Türk halk inanışında evin bolluk ve bereketi simgelemektedir. Daha önce değinildiği üzere ninniler genel olarak anneye atfedilmiş olsa da sadece anne ile sınırlandırmak doğru değildir. Sebebi ise geniş aile yapısında olduğu üzere annenin yerine ninenin çocukla ilgilendiği durumlarda ninni söylemesi olağandır. Bu da ninni türünün sadece anne ile kısıtlanmasına aykırılık oluşturmaktadır. Nine dışında abla, teyze gibi evin diğer üyeleri de ninni söyleyebilmektedir. Ama erkek üyelerin ninni söylediği pek rastlanan bir durum değildir. Nine torununa yönelik duygu ve düşüncelerini, sevgisini tıpkı anne gibi ninniler üzerinden anlatarak kendisini ifade etmektedir. “1023. Beşiğimin dibine otururum/Torunumu uyuturum/Söylerim ninni ninni (merzifon)” ve “1528. Baklava ısıracak hu, hu/Hanım ninesi darılacak övve/Hanım ninesi darılırsa hu/El alem darılacak, ninni (s. 227)” ninnilerinde nine torununa olan sevgisini ninni vasıtasıyla anlatmaktadır. Dede ise baba gibi doğrudan ninni anlatma yoluna gitmemiş

anne tarafından kendisine duyulan sevgi ve saygı çocuğuna aktarılmıştır. Şöyle ki *“1150. Hu hu dedeler/Yedi koyun yediler/Yavruma yokmuş dediler/Ninni benim yavruma ninni/Uyusun da büyüsün ninni (s. 190)”* ninnisinde dededen bahsedilmiştir fakat dededen bahsedilme şekli burada daha çok masalla karışık olarak sunulmuştur. *“1530. Bebeğimin beşiği bakır/Yuvarlanır takır takır/Dedesi Hacı Bekir/Ninni kuzum ninni (s. 227)”* ninnisi bu açıdan daha elle tutulur niteliktedir. Anne dedenin kim olduğuna değinerek dedenin sıfatından bahsetmiştir. Annenin bu ninnide dedenin toplumda sevilen sayılan biri olduğu için övgü niteliğinde dedenin nüfuzlu gücünden bahsettiği düşünülmektedir.

Eserin incelenen bölümünde doğrudan akrabalarından bahsedilen ninnilerin bulunduğu bir kısım yer almaktadır. Bu akrabalar genel olarak anne ve babanın çevresinden olan amca (emmi), dayı, teyze, yenge, gelin ve görümce gibi kişilerdir. Pek az görülen bir durum olsa da geniş ailelerde bu gruptan kişiler yer alabilmekte veyahut bu kişilere değer verilip sevdikleri için annenin ninnilerine mazhar olmaktadır. Nitekim verilen şu örnekte olduğu gibi anne erkek kardeşine duyduğu sevgi ve saygıyı çocuğundan da beklediğini aktarmaktadır: *“1538. Biner atın iyisine/Çıkar yolun kıyasına/Ak ellerin kınalanmış/Kahve verir dayısına (s. 228). “1543. Dağlardan taş geliyor/Ela gözden yaş geliyor/Bak teyzenden aş geliyor/Uyusun yavrum ninni (s. 229)”, “1604. Ninni ninni ninnice/Bol soğanlı börülce/Hamamdan çıkmış geliyor/Gelin ile görümce (s. 235)” ve “1563. Gide yolun incesine/Koka gülün goncasına/Selam yollasın amcasına/Uyu yavrum ninni (s. 231)”* ninnilerinde anne etrafındaki yakın akrabalarından çocuğuna bahsederek duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. İncelenen bu ninnilerde amca ve dayının birer saygı objesi olarak algılanıp annenin ninnilerinde yer edindiği, teyzenin annenin bir nevi yardımcısı, Hızır gibi yetişeni olduğuna işaret edilmiştir. Verilen şu beyit *“1554. Dandini dandini dayısı bakar/Yanına yağlık emmisi takar/Ağzına şeker babası eker/Cebine harçlık dedesi döker (s. 234)”* ailenin erkek bireylerinin ailedeki vasıflarını ifade etmiş ve anne tarafından bebeğine sevgiyle yoğrularak ninnileştirilmiştir. Dayının aileyi koruması ve kollaması, amcanın kardeşinin yokluğunda aileyi geçindirmesi, babanın ailenin rızkını getirmesi, dedenin ise bereketiyle aileye destek olması metaforlarla sunulmuştur. Bu vesile ile anne aile için gerekli erkek üyelerin vazifelerini ve buna duyduğu şükranlarını çocuğuna aktarmıştır.

Eser aile teması açısından incelenmesine karşın kimi ninnilerin doğrudan kişilere kimi ninnilerin ise gruplara veya genele yönelik olmasından ötürü birden fazla aile üyesini barındıran ninniler aile başlığı altında toplanmış olup incelenmiştir. *“1114. Ninniler dedim yüzüne/Uykular gelmiyor gözüne/Yavrum anasına, babasına/Gelir süzüne süzüne (s.187)”* ninnisinde olduğu anne ailesine, eşine olan sevgisini çocuğuna anlatırken çocuğuna ninniler anlatmasına karşın çocuğun annesini babasını bırakıp uyumadığına değinilmiştir. *“1134. Babası besinler getirir/Anası çorbayı pişirir/Çocuklar yiyip bitirir/Ninni kuzum ninni kuzum (s. 189)”* ninnisinde de anne babanın eve aş getirme, eve bakma vasfından bahsetmiş annenin ise aşı yani evi çekip çeviren çocukların ise bu ortak paydadan faydalandıklarını dile getirerek aile olmanın güzelliğini, sevgisini ve değerini çocuğuna sezdirmeye çalışmaktadır. *“1195. Anasının danasıdır/Anasının sonasıdır/Anasının has kızdır/Babasının elmasıdır (s. 195), “1347. Ninnilerin nar tanesi/Annesinin bir tanesi/Babasının dürdanesi/Uyu yavrum ninni ninni (s. 209)” ve “1262. Gömlek biçtim sana yandan/Bey babası gelir Van’dan/Ben bebeğimi çok severim/Hem anamdan hem babamdan/Nenni nenni nenni (s. 201)”* ninnilerinde anne doğrudan çocuğuna aile, anne ve baba sevgisini dile getirmiş, çocuğun anne ve babası için arz ettiği değeri irticalen söylemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, annelerin iş hayatına atılması, aile yapısının değişmesi, insanların zevk ve eğlence anlayışlarının değişmesi vb. tarihsel zaman etkisi ile değişen birçok olgu hayatın her safhasını etkilediği gibi Türk edebiyatının da etkilemiştir (Kavan ve Akın, 2020). Yazılan ve okunan eserlerde değişik anlayışlar ve yönelimler ortaya çıkmıştır. Bu durum edebi eserleri ve türleri de etkilemiştir. Bunların başında şüphesiz zamana direnmeye çalışan ninni türü vardır. Ebeveynlerin

teknolojinin desteği ile ninni türüne olan yönelimleri azalmış; çocuklarla ilgilenmek, çocuklarla vakit geçirmek yerine ellerine bir cihaz vermek ya da bir cihazın karşısına oturtup sevgiden yoksun bir şekilde bırakmak pek sık görülen bir durum olmuştur. Bu durum sadece sevgi ile kalmayıp çocukların dil gelişimini de etkilemektedir. Kendisiyle konuşulmadan: kendisine ninniler, hikayeler, masallar okunmadan susması için eline bir cihaz verilen çocukların içine suskun, konuşmayan, dili öğrenmede sorun yaşayan ve ileriki zamanlarda kendini ifade etme, özgüven gibi nitelikleri kazanmada sorun yaşadığı yapılan birçok araştırma ile kanıtlanmıştır. Bu durum ise ancak insanlara küçükken aşılacak sevgi ve ilgiyle aşılabılır. Bu noktada insanların dil bilinci ve anne sevgisi ile ilk tanışma vesilesi olan ninniler elzemdir.

Ninniler ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Kasapoğlu Akyol (2014)'a ait "Kültürel Değişme ve Teknolojinin Etkisiyle Şekillenen Günümüz Ninnileri ve Ninni Dinletme Geleneği" adlı çalışmada annelerin çocuklarına ninni söyleyip dinleterek ninni geleneği kültürünün önemli bir parçasını oluşturduğu bu sayede ninninin yerini her zaman koruduğu belirtilmektedir. Gelişli ve Yazıcı (2016) ninnilerin çocuk eğitimindeki yeri ve öneminden bahsederek çocuklara söylenen ninnilerin çocukların bilişsel, duyuşsal ve sosyal açıdan dil alanlarının gelişmesine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Şimşek (2016)'e göre ise ninniler çocukların ruhsal gelişimine etki ederek annenin de içini dökmesine ve rahatlamasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple ninniler geçmişte olduğu gibi günümüzde de yaşatılmalıdır.

Ninniler anlatıcının duygu, düşünce ve hayallerini belli bir ritim eşliğinde çocuklara aktararak çocukların sevgi, ilgi ve dil edinimi gibi ihtiyaçlarını karşılar. Bu açıdan Amil Çelebioğlu tarafından Türkiye'nin çeşitli yörelerinden derlenerek bir araya getirilen Türk Ninniler Hazinesi adlı eser Türk ninnilerin soyut kültürel mirası yansıtması ve zamana yenik düşüp unutulmamaları adına bir araya getirilip kitaplaştırılmaları akademik çalışmalar için başvurulan bir eser olmuştur. Eserde yer alan ninnilerin rastgele söylenen sözlerden değil duygu yoğunluğu olan ve mesaj verme amaçlı ritmik sözlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ninniler buldukları yöreye özgü özellikler taşıdıkları için kültürün çocuklara aktarılmasında da etkin rol oynamaktadırlar. Kültürel öğelere sık sık yer verilmesi çocukların ninnilere olan ilgisini arttırmakta bu da çocukların bilişsel ve duyuşsal algılarını geliştirmektedir.

Çalışmada üstünde inceleme yapılan bölümde yer alan ninniler hitap ettikleri kişiler açısından değerlendirilmiştir. Bölümde yer alan 645 ninninin %57,3'ünü herhangi bir kişiye hitap etmeyen nitelikteki ninniler; %15,3'ünü doğrudan erkek çocuklar için söylenen ninniler; %8,9'unu doğrudan kız çocukları için söylenen ninniler; %5,8'ini annenin kendi duygularını ifade ettiği ninniler; %4,8'ini annenin teyze, amca, dayı, yenge, görümce, gelin gibi aileye yakın akrabalarından söz ettiği ninniler; %4,1'ini babaya yönelik ninniler; %2,1'ini doğrudan aile bireylerinden bahsedilen ninniler (bunun içerisinde abla ve ağabey de yer almaktadır); %0,9'unu dede için söylenen ninniler; %0,3'ünü ise nineye yönelik ninniler oluşturmaktadır. 370 ninni ile en fazla ninninin yer aldığı genel nitelikteki ninniler grubunun doğrudan yöneltildiği bir kişi olmadığı için bu şekilde değerlendirilmesi yapılarak incelemesi yapılmıştır.

Yapılan araştırmanın sonunda araştırmacılara şu önerilerde bulunulmuştur.

- Gerek çocuk gerek halk bilimi yazını alanında olsun, üzerinde en az araştırma yapılan halk şiiri türü ninnidir. Oysaki doğar doğmaz insanların ilk tanıştıkları tür ninnidir. Bu sebeple ninnilerin çocuk, aile ve toplum üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak yeni araştırmalara kapı aralanması sağlanmalıdır.
- Amil Çelebioğlu'nun Türk Ninniler Hazinesi kitabında yer alan ninniler niteliklidir. Bu sebeple kitapta yer alan diğer ninniler ve ninnilerin yer aldıkları bölümlerin farklı başlıklar altında araştırılmasında fayda vardır.

- Ninnilerin sadece bebeklere değil ilk çocukluk dönemi çocuklarında da eğitici ve estetik önemi gün yüzüne çıkartılmalıdır.
- Annelere ninnilerin çocuk eğitimi üzerindeki önemi benimsetilerek gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- Ninnilerin eğitim ve aile üzerindeki etkilerine yönelik daha fazla araştırma yapılarak kaybolmaya yüz tutan bu değerimizin korunması ve sürdürülmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1994). *İnsan Tabiatını Anlama*. (Çev. Ayda Yörükkan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, E. ve Kavan, N. (2019). Mutsuz Çocuklar Ülkesi Adlı Romanda Yer Alan Halk Bilimi Motifleri. *The Journal of Social Sciences*. Sayı: 43, Aralık 2019, s. 689-703.
- Alptekin, A.B. (1990). Ninni Md., TDEA, C.VII. İstanbul.
- Arslantürk, Z. ve Amman, M. T. (2008). *Sosyoloji Kavramlar-Kurumlar Süreçler-Teoriler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Atalay, B. (2013). *Kaşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it-Türk* (Çeviri). Birleştirilmiş Birinci Baskı (Cilt III). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Coşkun, N. Ç. (2013). Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4),499-513.
- Çelebioğlu, A. (1995). *Türk Ninniler Hazinesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çevirme, H. (2004). Şiirsel Halk Edebiyatı Ürünlerinin Çocuğun Dil Eğitimine Katkıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7).
- Demir, N. (2008). Avrupa’da Yaşayan 0-6 Yaş Grubu Türk Çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürünün Öğretilmesinde Kullanılabilecek Bir Materyal: Türk Ninnileri. *Journal of International Social Research*, 1 (5), 224-240
- Demir, N. ve Oflaz, G. (2010). Okul Öncesi Döneminde Ninniler ile Matematik Öğretimi. *Journal of World of Turks*, 2 (1), 351-362
- Gelişli, Y. ve Yazıcı, E. (2012). Türkiye’de Uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programlarının Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:29. 85-93.
- Gözyayın, Nevzat (1989). Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Haziran, 445-450: 1-104.
- Güneş, F. (2010). Ninnilerin Çocukların Dil ve Zihinsel Gelişimine Etkisi. *Journal of World of Turks*, 2 (3), 27-38.
- Güven, Sami (1999). *Toplumbilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kabadayı, A. (2009). Ninnilerin Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkılarının İçerik Açısından İncelenmesi: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 276-289.
- Karagöz, B. ve İşcan A. (2016). Kültürel Bellek Aktarımı Temelinde Ninnilerin Rolü: “Anneler Ninnileri Biliyor mu?”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 2, s.1037-1054.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kasapoğlu Akyol, P. (2014). Kültürel Değişme ve Teknolojinin Etkisiyle Şekillenen Günümüz Ninnileri ve Ninni Dinletme Geleneği. *Bilig*, (69), 127-142.
- Kavan, N. ve Akın, E. (2019). Özel Eğitim ğrencilerinin Dil Edinim Sreğlerinin Değerlendirilmesi. *International Journal Of Language Academy*. Volume 7/4, December 2019, s. 124-133.
- Kavan, N., ve Akın, E. (2020). Zaman Bisikleti Fantastik ocuk Roman Serisinin Kültürel zmlemesi. *Asya Studies*, 4(11), 49-57.
- Kaya, Doğan (1999). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Meriç, C. (1986). *Kültürden İrfana*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- zpolat, V. (2009). *Demokratik Vatandaşlık-Birlikte Yaşama Kültürü*. Sakarya: Hegem Vakıf Yayınları.
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. ev. Selim Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. İstanbul: Babil Yayınevi.
- Şimşek, E. (2016). Anonim Halk Şiiri İçerisinde Ninnilerin Yeri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4 (8), 33-64.
- TDK, (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Uğurlu, E. (2014). Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninni. *Milli Folklor*, (102), 43-52.
- Ungan, S. (2009). *İşlevsel Yönleriyle Ninniler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2005). *ocuk Edebiyatı* (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, A. D. (2010). Dilbilimsel Bir Yaklaşım Denemesi: Tekirdağ Yöresinden Bir Ninni. *Millî Folklor Dergisi (International and Quarterly Journal of Cultural Studies)*, 22(88), 53-56.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seğkin.